

Велисейко Катерина,
студентка 3 курсу Інституту права
Національного університету «Острозька академія»

АКТИ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМАТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Проблематика реалізації актів Конституційного Суду України виходить за межі суто теоретичного аналізу їхньої юридичної природи. Після ухвалення рішення або надання висновку постає питання практичного забезпечення їхнього виконання як на рівні нормативного регулювання, так і на рівні правозастосування. Власне тут виявляється ефективність конституційного контролю.

Обов'язковість рішень і висновків КСУ означає, що вони підлягають виконанню всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, а також судами. Ця конституційна норма закладає фундамент механізму реалізації актів Суду. Деталізація міститься у статті 91 Закону України «Про Конституційний Суд України» [2], яка прямо встановлює обов'язковість, остаточність і неможливість оскарження рішень та висновків. Коли рішення Конституційного Суду вже проголошене, юридичний механізм вже зрозумілий та ніби спрацьовує автоматично: норма втрачає чинність, правова позиція сформульована, висновок зроблений, проте власне з цього моменту й починається найскладніше, а саме: перехід від декларативної сили до реального впливу на правову систему.

Одна з головних проблем полягає в тому, що правове поле не завжди готове до «вилучення» норми, адже закон не є

ізолюваним приписом, а є частиною складної конструкції. Коли окреме положення визнається неконституційним, інші норми, пов'язані з ним, продовжують діяти. Виникає ситуація, коли формально все зрозуміло, але на практиці незрозуміло, як застосовувати закон далі. З огляду на це, формується простір для різних тлумачень і суперечливої практики.

Інша проблема полягає в характері законодавчої реакції, адже іноді парламент намагається оперативно «закрити прогалину», але нова редакція майже не відрізняється за змістом від тієї, що вже була визнана неконституційною. Ззовні бачимо новий текст, але, по суті, це та ж сама модель регулювання, яка свідчить не стільки про юридичну помилку, скільки про небажання або неспроможність повністю врахувати логіку аргументації Суду.

Відчутною є й проблема часу: обов'язковість рішення не супроводжується чітким терміном його імплементації. Відповідно, в результаті виконання може затягуватися, особливо якщо питання має політичну або фінансову чутливість. Маємо практичне ускладнення, в якому правова позиція існує, але її нормативне продовження відкладається, і в цей період система працює в режимі невизначеності.

Складнощі виникають і на рівні судової практики. Правові позиції Конституційного Суду іноді мають оціночний характер або побудовані на складній аргументації. Не всі суди однаково інтерпретують їхній обсяг і значення. Унаслідок цього одні й ті самі правові ситуації можуть вирішуватися по-різному, що підриває принцип правової визначеності. Актуальним прикладом такої проблеми є ситуація після рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 щодо електронного декларування, в якому Суд визнав неконституційними окремі повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) та скасував кримінальну відповідальність за недостовірне декларування [3]. Як результат, формально правовий наслідок був очевидний і полягав у тому, що відповідні норми втратили чинність у день ухвалення

рішення, проте на рівні судової практики виникла неоднорідність. Частина судів закривала кримінальні провадження без додаткового аналізу, посилаючись на пряму втрату чинності норми. Інші, в свою чергу, намагалися оцінювати, чи можливо застосувати інші кримінально-правові конструкції або чи поширюється дія рішення на вже завершені провадження. Заслугує на увагу і те, що виникло питання: чи має рішення ретроспективний ефект щодо вироків, які набрали законної сили, і в якому обсязі воно є підставою для перегляду.

Додаткову складність створила мотивувальна частина рішення, де Суд фактично сформулював ширшу правову позицію щодо балансу між антикорупційним контролем і принципом незалежності судової влади [3]. Конкретно, інтерпретація цієї позиції судами виявилася різною, адже одні сприйняли її як вузько застосовну до конкретних повноважень НАЗК, інші – як сигнал до обмеження механізмів зовнішнього контролю за суддями загалом.

У результаті протягом певного часу склалася неоднакова практика, яка продемонструвала, що навіть чітке, з формального погляду, рішення може породжувати різні підходи на рівні правозастосування, якщо його аргументація має оціночний і концептуальний характер.

Повертаючись до проблематики, не можна оминати питання відновлення порушених прав конкретної особи, бо навіть якщо норма визнана неконституційною, це ще не означає автоматичного перегляду всіх рішень, ухвалених на її підставі. Процесуальні механізми існують, але вони вимагають додаткової ініціативи, часу і доведення. Тому фактичний ефект рішення для заявника може бути відтермінованим або ускладненим.

На мою думку, виконання рішень КСУ потребує не лише юридичної обов'язковості, а й системних механізмів, які роблять ці рішення реально дієвими. Насамперед варто впровадити чіткі терміни для реагування державних органів: кожне рішення повинно містити конкретний термін, у межах якого

парламент, уряд або місцеві органи влади повинні привести законодавство та практику у відповідність, адже це усуватиме правову невизначеність і знижуватиме ризик виникнення випадків, коли рішення залишаються декларативними.

Другим напрямком є моніторинг виконання рішень. Я вважаю, що для реалізації цієї ідеї можна створити спеціальну комісію або уповноваженого при КСУ, який слідкуватиме за тим, як органи влади реагують на висновки суду та оперативно повідомлятиме про порушення термінів чи відхилення від рекомендацій. У підсумку, такий контроль підвищуватиме дисципліну та робитиме результати рішень більш передбачуваними.

Третя пропозиція полягає в уніфікації формулювань правових позицій. Тобто, Суд має максимально чітко вказувати, які конституційні принципи застосовуються, які норми підлягають тлумаченню, а також давати приклади практичного застосування. Це дозволить уникнути різночитань у судах нижчих інстанцій і сприятиме формуванню єдиного підходу до тлумачення Конституції України [1].

Не менш важливо покращити доступність і комунікацію рішень. Наприклад, підготовка стислих резюме з ключовими висновками, публікація їх на офіційному сайті та роз'яснення стандартів, що впливають із рішень, зроблять їх зрозумілими для державних органів та громадян, що підвищить прозорість і легітимність рішень.

Важливо звернути увагу і на те, що досвід зарубіжних судів показує, що ефективність рішень забезпечується їх інституційною інтеграцією в нормотворчий процес [4, 5, 6]. Для України це насамперед означає послідовну координацію між КСУ, парламентом та урядом, щоб рішення не залишалися декларативними, а реально впливали на законотворчість і судову практику.

Ще одним важливим напрямком вдосконалення є посилення методологічної та аналітичної складової рішень КСУ. Тобто, Суд міг би систематично включати до мотивувальної

частини аналіз практики нижчих судів, міжнародного права та зарубіжного досвіду, наводити чіткі критерії оцінки конституційних принципів і прогнозувати можливі наслідки прийнятих рішень для правової системи. Такий підхід дозволить не лише підвищити якість правових позицій, а й зробити їх більш зрозумілими та корисними для законодавців, суддів і громадян. Водночас це сприятиме формуванню прогнозованої та стабільної судової практики, коли рішення КСУ стануть не просто інструментом контролю, а справжнім механізмом розвитку конституційного права і правової культури в державі.

Отже, проблема реалізації актів КСУ полягає не у відсутності їх юридичної сили, а в розриві між нормою і практикою. Часто конституційний контроль спрацьовує як інструмент очищення правової системи, однак подальше «налагодження» цієї системи залежить від узгодженості дій законодавця, уряду та судів. Без цієї взаємодії навіть найбільш аргументоване рішення ризикує залишитися формально обов'язковим, але не повністю втіленим у правовій реальності. Вважаємо, що впровадження цих заходів дозволить не лише підвищити ефективність виконання рішень КСУ, а й зміцнити стабільність правової системи, гарантувати єдність правозастосування та підвищити довіру громадян до судової влади.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n4913> (дата звернення: 17.04.2026).
2. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 17.04.2026).
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України: Рішення Конституційного Суду України від

27.10.2020 р. № 13-п/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20> (дата звернення: 18.04.2026).

4. The Federal Constitutional Court : website. Federal Constitutional Court of Germany. 2026. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/EN/TheCourt/TheCourt_node.html (date of access: 18.04.2026).

5. Functions and powers of the Constitutional Council: website. Constitutional Council of the French Republic. 2026. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/fonctions-et-pouvoirs> (date of access: 18.04.2026).

6. У Польщі заблокували скасування суперечливої реформи Конституційного суду часів «ПіС» : вебсайт. Європейська правда. 2024. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/08/16/7192317/> (дата звернення: 18.04.2026).